

Als de dag van toen

Als de dag van toen

Vijftig jaar huishoudrevolutie

Emile en Jessica Bode

Bertram + de Leeuw Uitgevers

© Emile en Jessica Bode, 2015

Bertram + de Leeuw Uitgevers

Omslagontwerp: Studio Beck

Omslagfoto: MAI/Eli van Zachten

Foto auteurs: Johannes Dalhuijsen

Typografie binnenwerk: Elgraphic bv, Vlaardingse

ISBN: 9789461561817

NUR: 400

www.bertramendeleeuw.nl

Inhoud

Woord vooraf

1. Domweg gelukkig in 1965	9
2. De grootste zegen voor de huisvrouw	59
3. Van gasfornuis tot kippenneuker	83
4. Het huishoudboekje	103
5. Van Grote Schoonmaak tot Grote Stofactie	121
6. Van kolenstook tot stooklol	131
7. De ontdekking: schoonmaakazijn	141
8. Welvaartshappy in 2015	155
 Bijlage 1: Waar kan ik dit nog kopen?	 169
Bijlage 2: Vlekken- en schoonmaakkampioen	189
Bijlage 3: Gewoon in 1965	255
Bijlage 4: Boodschappenprijzen toen en nu	257

Woord vooraf

Het jaar 1965 is een kantelpunt in de Nederlandse samenleving. Vanaf dat jaar nemen we in sneltreinvaart afscheid van het ‘ouderwetse’ gezinsleven. Er is sprake van een stille, maar ongekennde huishoud-revolutie. Binnen enkele jaren verdwijnen de kolenkachels. Centrale verwarming, televisie, koelkast, wasmachine en andere apparatuur komen binnen handbereik van bijna alle Nederlanders.

Het eetpatroon verandert rigoureus: dikke spruiten maken plaats voor ‘chicken in the hood’.

Mono wordt stereo, korte jongensbroek wordt lange broek, platen-speler wordt usb-stick. Wie stopt er nog een sok? Wie houdt er nog grote schoonmaak?

Nu, vijftig jaar later, is het modale bruto-inkomen verzevenvoudigd. Het aantal geregistreerde misdrijven eveneens; het doorsneegezin leeft heel anders dan in 1965. Toen werkten vooral vrouwen nog veertig, vijftig, of zelfs meer uur per week in het huishouden. Nu is dat minder dan tien uur, omdat alle (jonge) vrouwen buitenshuis (moeten) werken. Condooms waren in 1965 niet vrij verkrijgbaar. Voor het zingen de kerk uitgaan, was nog heel gewoon.

Of we gelukkiger zijn geworden is de vraag.

Dit boek bestaat uit drie delen. Emile Bode (1954) beschrijft het al-

ledaagse leven van zijn familie in 1965 en de veranderingen die op komst zijn.

Zijn dochter Jessica (1991) neemt vijftig jaar later de draad weer op en beschrijft het huishouden in de tegenwoordige tijd.

In de bijlage vindt u een uitgebreid overzicht met een groot aantal schoonmaak- en vlekentips en producten van vroeger die nog steeds te koop zijn.

Ophemert, april 2015

Hoofdstuk 1

Domweg gelukkig in 1965

Op 18 juni 1965 werd ik elf jaar. Ik kreeg voor het eerst van mijn leven een nieuwe fiets. Van het merk Locomotief. Met knijpremmer en drie versnellingen van Sturmey Archer. En een kilometerteller die tot 40 kilometer per uur ging. De fiets was misschien wel het mooiste cadeau uit mijn leven: ik wilde professioneel wielrenner worden voor de Franse ploeg Saint-Raphael – Helyett – Hutchinson. Dat was de ploeg van mijn grote idool Jacques Anquetil, die in 1964 de Tour de France voor de vijfde en laatste keer won. Het liep allemaal heel anders.

Ons gezin (vader, moeder, vijf kinderen) woonde aan de Goeman Borgesiuslaan 9 in Naarden. Het was een nieuwbouwwijk, bekend als het Ministerpark. Mijn vader moest in 1960 drieduizend gulden van zijn werkgever lenen om de hypotheek van 29.500 gulden rond te krijgen. Tegenwoordig worden deze huizen voor drie ton verkocht. Halverwege de jaren zestig waren de meeste ouders in onze straat begin veertig. Ze waren trots dat ze op deze leeftijd al een eigen huis konden kopen. Het overgrote deel van de bewoners, zoals mijn ouders, kwam uit Amsterdam, waar ze geen mogelijkheid hadden een betaalbare koopwoning te betrekken. Zij werden forens. Een woord dat toen nog niet ingeburgerd was.

Het huis van de familie Bode aan de Goeman Borgesiuslaan in Naarden.

Een paar mensen in de straat hadden al een auto, die vaak luxewagen werd genoemd. Enkele oudere buurtbewoners dekten de wagen na elke rit af met een enorme plastic hoes tegen vuil. Zoals een echtpaar, een paar huizen verder, dat zich een splinternieuwe Morris 1100 kon veroorloven met voorwielaandrijving. Ik wist toen helemaal niet wat dat was. De auto kostte 7275 gulden. Dat was heel prijzig, maar hij kon wel een topsnelheid van 130 kilometer per uur bereiken en bleef dan prima op de weg liggen.

Mijn vader ging elke dag met de trein naar Amsterdam waar hij in Oud-West werkte als procuratiehouder bij Colgate. Bekend van de gelijknamige tandpasta en zepen zoals Cadum en Palmolive. In 1963 werd Ajax schuurpoeder geïntroduceerd. Het schoonmaakmiddel werd een groot succes.

Terwijl ik dit schrijf, denk ik opeens: zal mijn veel latere interesse voor het schoonmaken komen doordat mijn vader voor Colgate werkte? Misschien moet ik Freud raadplegen, maar die is allang dood en mijn ouders ook. Ik denk het niet. Ajax schuurmiddel interesseerde me in 1965 geen bal, de gelijknamige voetbalclub wel.

Regelmatig haalde ik mijn vader tegen zessen van het treinstation Naarden-Bussum af. Het station dat later zo vaak figureerde in de tv-scènes van Van Kooten en De Bie.

Als vader in een goede bui was, kreeg ik bij de ijssalon, naast het station, een oubliehoorn van een dubbeltje. Heel soms met slagroom. Die was vijf cent duurder. Maar vaak hadden hij en zijn medereizigers haast: het avondeten werd klokslag zes uur opgediend, en de mannen, in de kracht van hun leven, hadden trek.

Nu, een halve eeuw later, kan ik de route naar huis nog dromen. Spoor over, Zwarteweg. Eerste weg rechts Thorbeckelaan. Op de hoek was een slager gevestigd. Je passeerde de fabriek van Langcat, waar tot 1985 de beroemde en prachtige emailen borden met oortjes werden gemaakt. Tweede straat links Mackaylaan en tweede straat rechts Goeman Borgesiuslaan.

Gezin Bode: oudste broer Erlend, Emile, Dennis, Hans-Peter en Ingeborg.

We woonden op 18 juni 1965 in een hoekhuis van een rijtje van vier. Met zijn zevenen: vader (41), moeder (40), oudste broer Erlend (13), Emile (11), Dennis (7), Hans-Peter (6) en Ingeborg, die nog één jaar moest worden. Het gezin was, met de Hutters, de grootste familie in de straat. De buurt was de personificatie van *middle class sixties*. Vrijwel geen enkele familie in de straat viel uit de toon. Of het moet Jeroen zijn, die er volgens mijn broer Dennis uitzag als een aap en bij zijn opa en oma woonde. Die oma, al wat ouder, werd door mijn moeder Oma Teenager genoemd, omdat ze door haar kleding en houding niet in het straatbeeld paste. Bovendien was het in haar huis een rotzooi met veel katten. Haar man was vertaler.

Moderne woning

We woonden, voor die tijd, in een moderne woning. De meeste Nederlanders hadden het slechter. De garage was al voor de helft verbouwd tot woonkamer. We hadden een ruime achtertuin. Op de eerste verdieping waren drie slaapkamers. Ik sliep met mijn broertje Hans-Peter in de op een na grootste kamer met balkon. Dennis sliep op een piepkleine kamer. De baby sliep bij mijn ouders en de oudste op een deel van de verbouwde zolder. De vlizotrap maakte plaats voor een vaste trap. In de zolderkamer kon je alleen in het midden staan. Er was een klein, ouderwets vierpans dakraampje dat nauwelijks zonlicht toeliet. Velux bestond nog niet.

De badkamer was heel klein en koud, maar met een douche. We hadden een gaskachel beneden en later centrale verwarming en natuurlijk was alles enkelglas.

We waren het klassieke gezin, zij het dat mijn vader meer verdiende dan de meeste burens. Hij had een vaste baan, maar hij deed ook de boekhouding voor tal van particulieren in met name Het Gooi. Broer Hans-Peter nam veel later een deel van deze klanten over. De laatste klant uit 1965 stierf in 2014, 102 jaar oud.

Dankzij de bijverdiensten kon mijn vader veel boeken en langspeelplaten kopen. De kast met platenspeler en radio van Loewe Opta

De moderne badkamer was in de jaren zestig in de meeste gezinnen afwezig. Het was heel normaal dat de kinderen in een teil werden gewassen of, zoals op deze foto, in een lavet in een flat in Haarlem. Foto: Hennie Kommer

die hij omstreeks 1963 aanschafte, was zijn grootste trots. Alleen hij mocht de naald op de plaat in beweging zetten. Muziek draaide hij meestal op zondagochtend. Veel zware kost van Chopin, maar ook operette en opera. Ik vond alleen *Aida* mooi.

In 1963 verbaasde hij vriend en vijand. Het nummer *If I had a Hammer* werd een megahit en hij kocht de live-lp *Trini Lopez at PJ's*. De plaat werd grijsgedraaid. Ik weet nog steeds de openingszin: 'And now PJ's proudly presents: Trini Lopez'. De cd is nog steeds te koop voor 15,99 euro. In de zomer van 2013 trad Lopez als 76-jarige nog op in de concertreeks van André Rieu op het Vrijthof in Maastricht.

In de aanbouw stonden toen al meer dan tweeduizend boeken in stalen kasten. De complete verzameling van Charles Dickens en P.G. Wodehouse heb ik nog steeds in bezit, evenals de eerste druk van *Ik Jan Cremer*, de bestseller uit 1964. Mijn vader had het boek uit voor-

zorg gekaft en zo las hij het languit op de bank. Daarna verstopte hij het achter kunstboeken die niemand las. Ik heb het boek omstreeks 1965 stiekem gelezen en kreeg rode oortjes. Deze wereld was nieuw voor mij.

Het zou best kunnen dat ik toen mijn eerste erectie kreeg, maar ik denk dat ik nu opschep, ik had nog helemaal geen verstand van vrouwen en misschien nog steeds niet. Ik zat op een jongensschool en pas het laatste kind in ons gezin werd een meisje, maar zij was toen nog geen jaar oud.

Mijn ouders heb ik nooit naakt gezien. Alleen de rug van mijn moeder en haar huidkleurige bh, de kleur waar ik zo'n hekel aan kreeg. Dan draaide ze de sluiting die ze aan de voorkant had vastgemaakt naar de achterkant. Ik begrijp nog steeds niet dat voorsluitingen nooit een succes zijn geworden.

1965 was om meerdere redenen een gedenkwaardig jaar, maar daar kwam ik pas later achter. Door de stijging van de welvaart konden steeds meer luxe producten worden aangeschaft: wasmachine, koelkast, televisie, stofzuiger. De ouderwetse poepdoos was bijna verdwenen. Een groot deel van ons land was aangesloten op riolering en driekwart van de huizen had al telefoon. Soms zelfs in de woonkamer en een enkele ijdelruit in de slaapkamer.

Dat jaar gingen wij voor het eerst met vakantie. Rond Pasen, één dag! Het was een krentenbollenvakantie. Mijn moeder nam deze leukernij mee, evenals bananen van Fyffes. In mijn puberteit heb ik nog eens meegedaan aan een slagzin voor dit bananenmerk. Ik schreef: 'Eet een Fyffes, omdat-ie lekker stijf is'. Ik won niet, maar kreeg wel een doos bananen, de reclamemakers moesten er kennelijk erg om lachen.

Het was een wereldreis naar Ouwehands Dierenpark in Rhenen. Met vijf kinderen, de jongste in de kindervagen. Eerst wandelen naar het station Naarden-Bussum. Met de trein naar Utrecht. Overstappen op de bus naar Rhenen. Een eindeloze rit via De Bilt, Zeist, Driebergen, Doorn, Leersum, Amerongen, Elst en dan eindelijk bij Ouwe-